

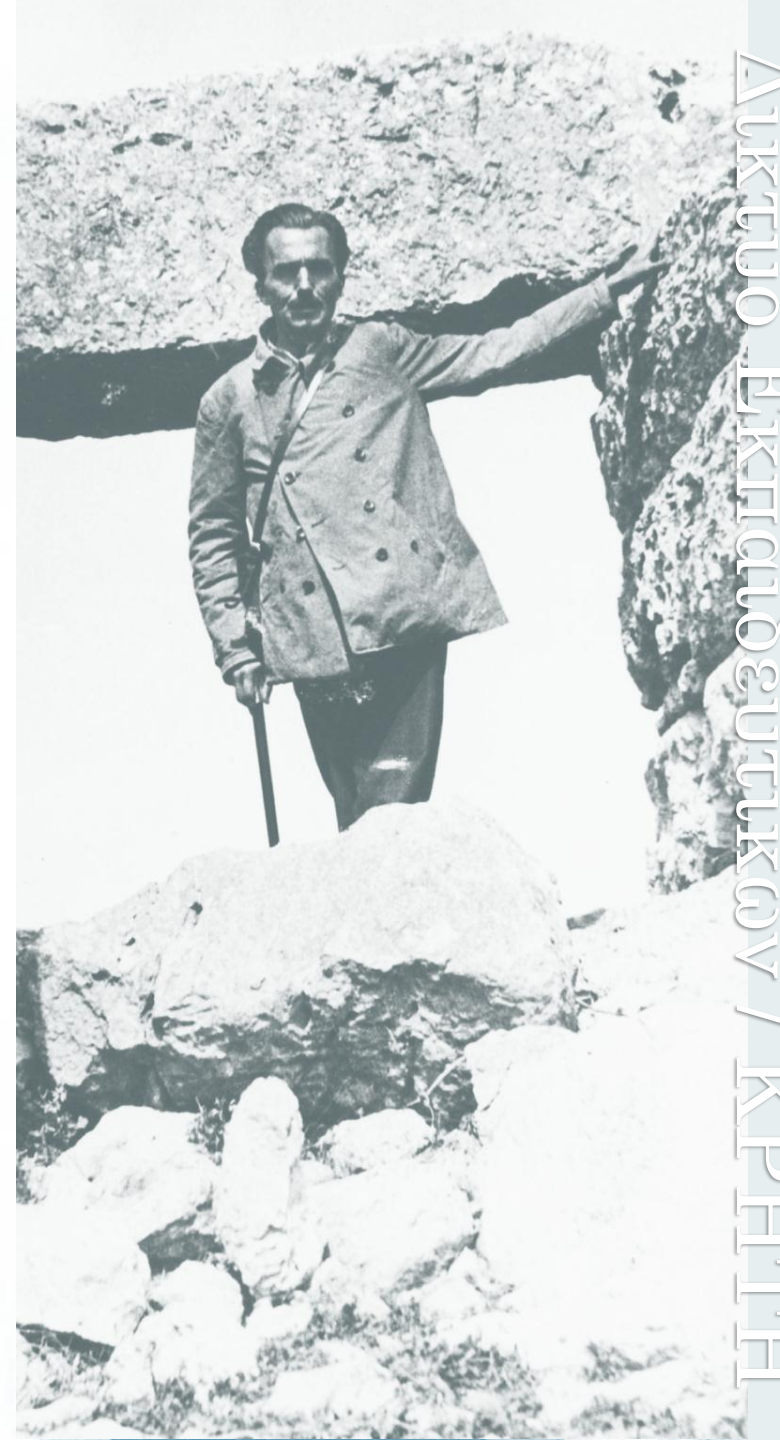
ΟΔΥΣΕΙΑ: ένα έπος από λέξεις, λέξεις, λέξεις

[2017: 60 χρόνια από τον θάνατο
του κρητικού λογοτέχνη]

Νίκος Μαθιουδάκης

*Διδάκτορας
εφαρμοσμένης γλωσσολογίας
& λογοτεχνικής υφολογίας*

*Επιστημονικός σύμβουλος
Εκδόσεων Καζαντζάκη*

Νίκος Καζαντζάκης

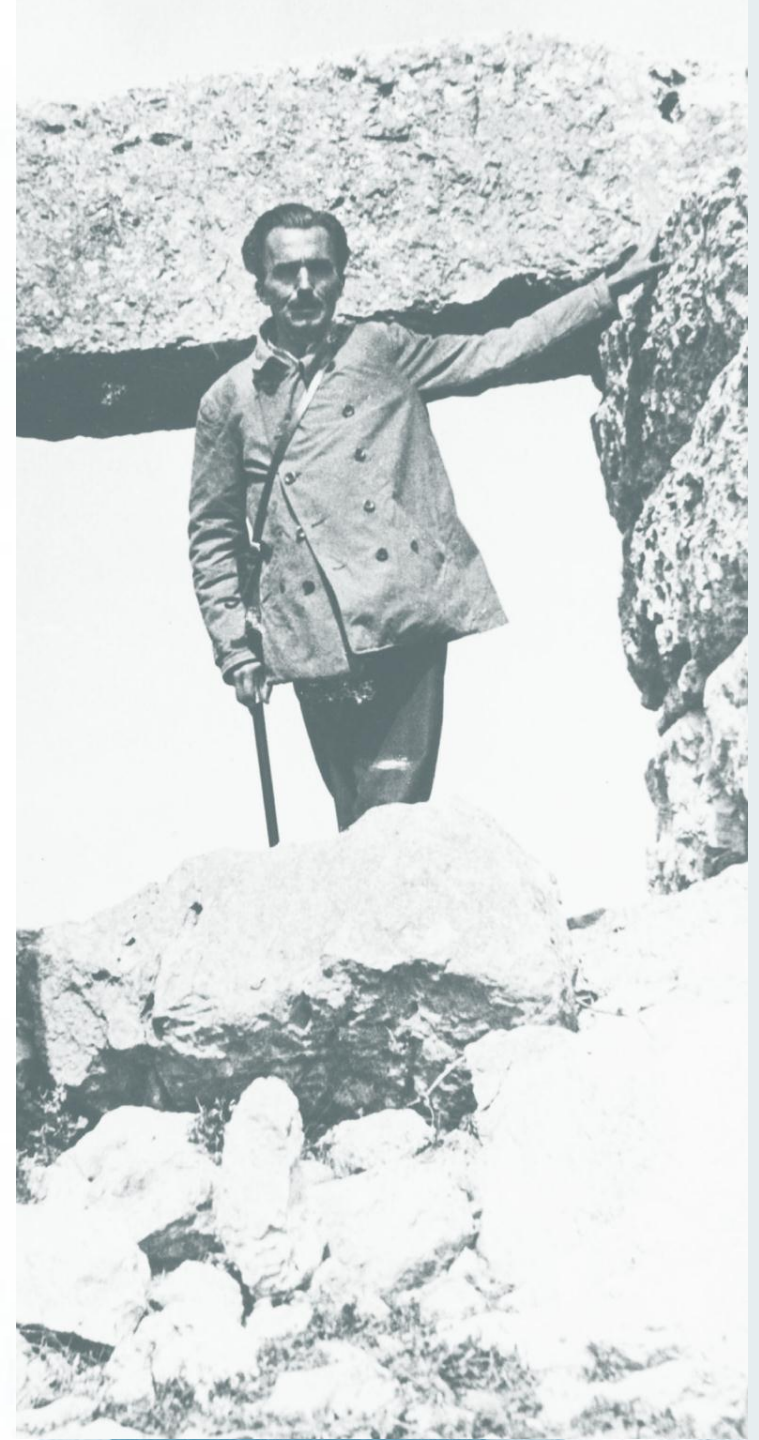
Γέννηση: 18 Φεβρουαρίου 1883

Τόπος: Ηράκλειο Κρήτης

Θάνατος: 26 Οκτωβρίου 1957

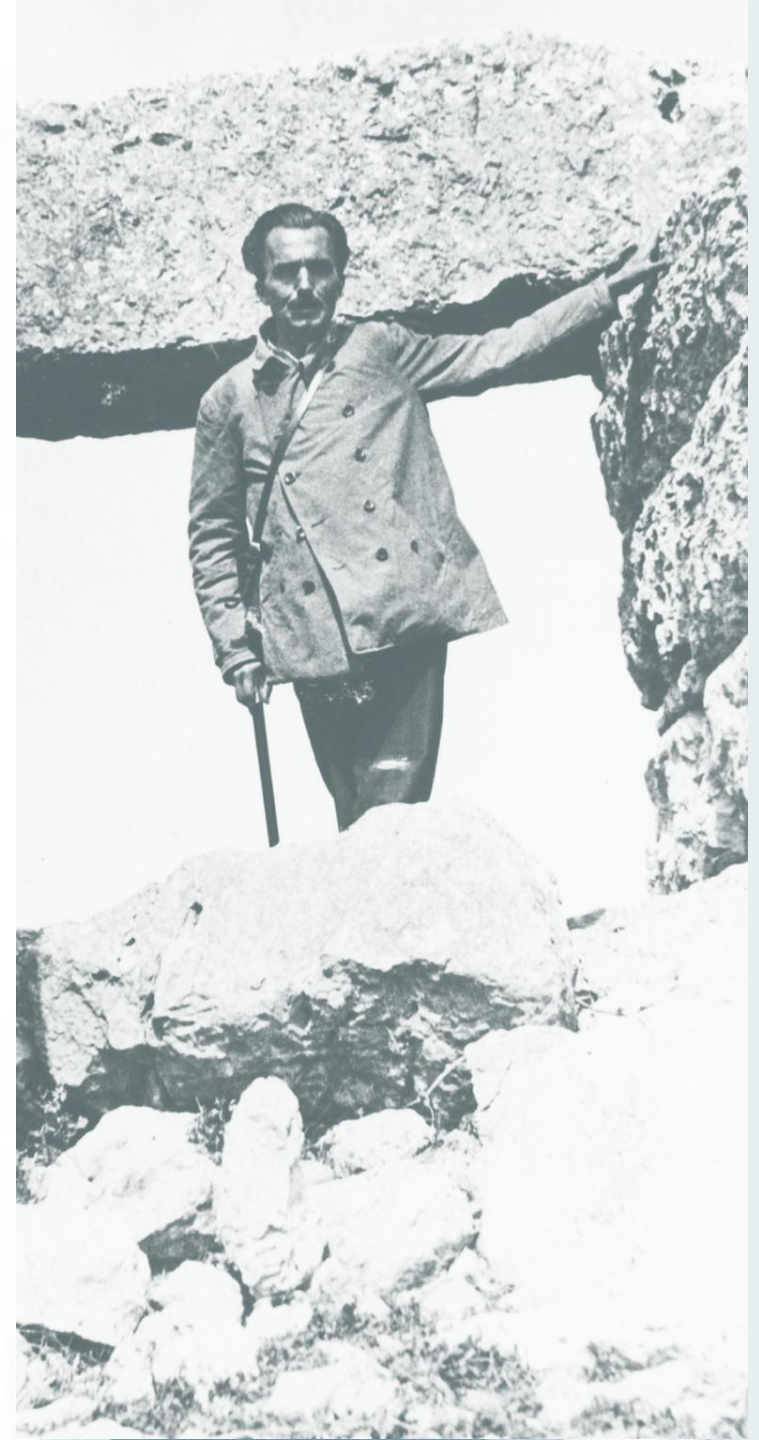
Τόπος: Φράιμπουργκ Γερμανίας

«Οι λέξεις! Οι λέξεις! Άλλη σωτηρία δεν υπάρχει! Δεν έχω στην εξουσία μου παρά 24 μολυβένια στρατιωτάκια, θα κηρύξω επιστράτευση, θα σηκώσω στρατό, θα νικήσω το θάνατο!».

Συγγραφή:

- Ο Καζαντζάκης ξεκίνησε την *Οδύσεια* το 1925 στο Ηράκλειο και την ολοκλήρωσε το 1938 στην Αίγινα.
- Όλα αυτά τα χρόνια επεξεργαζόταν την αρχική εκδοχή, ενσωματώνοντας εικόνες και εντυπώσεις από κάθε καινούριο του ταξίδι.
- Πριν την έκδοση του 1938, αποσπάσματα της *Οδύσειας* είχαν κατά καιρούς δημοσιευτεί σε διάφορα **περιοδικά** (περ. *Αναγέννηση*, περ. *Ηλύσια*, περ. *Νεοελληνικά Γράμματα* [Ηρακλείου], περ. *Ο Κύκλος*, περ. *Νεοελληνικά Γράμματα Α'*, περ. *Κρητικές σελίδες*) και στην **εφημερίδα** *Η Καθημερινή*, («*Οδύσεια* [Πρόλογος, στ. 1-71]», 27.7.1938)

Ταξίδια:

- Ρωσία (1925-1926, 1927, 1928-1929)
- Ισπανία (1926, 1932-1933, 1936)
- Κίνα-Ιαπωνία (1935)

«Τούτη η ανελεήμονη φωνή –η Τίγρη η συνταξιδιώτισσα– με συντρόφευε, κι ας με μισούσε, σε όλα μου τα ταξίδια. Όλα τα είδαμε μαζί. Φάγαμε κι ήπιαμεν οι δυο μας στα τραπέζια της ξενιτιάς, πονέσαμε μαζί, χαρήκαμε μαζί βουνά, γυναίκες, ιδέες. Κι όταν φορτωμένοι λάφυρα, γιομάτοι πληγές, γυρίζουμε πια στο δροσερό, το ήσυχο κελί μας, γαντζώνεται η τίγρη τούτη αμίλητη στην κορφή του κεφαλιού μου. Εκεί είναι η κούρνια της. Απλώνεται σοφιλιαστά γύρα στο κρανίο μου, χώνει τα νύχια της στο μυαλό μου και συλλογιόμαστε τα όσα είδαμε και τα όσα έχουμε ακόμα να δούμε».

Εκδοτική παράδοση:

- Ν. Καζαντζάκης, *Οδύσεια*, Αθήνα: εκδ. Πυρσός 1938

Η πρώτη έκδοση υπήρξε πράγματι γεγονός για τα ελληνικά δεδομένα· τυπώθηκε σε μεγάλο σχήμα, με ειδικής παραγγελίας τυπογραφικά στοιχεία, σε μονοτονικό σύστημα. Ο συγγραφέας την αφιέρωσε στην Αμερικανίδα Joe MacLeod, χορηγό της έκδοσης. Η αφιέρωση αφαιρείται στις επόμενες εκδόσεις.

- Μετέπειτα κυκλοφόρησε σε μικρότερο σχήμα από τους εκδοτικούς οίκους: Γ. Σ. Χρήστου (1957), Δωρικός (1960)
- Άπο το 1964 μέχρι και σήμερα, κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Καζαντζάκη. Επίσης, από το 2006 επανεκδόθηκε και κυκλοφορεί σε συλλεκτικό τόμο ομοιότυπη έκδοση αυτής του 1938

ΟΔΥΣΣΕΙΑ - ODYSSEY

Μετάφρασεις:

- Αγγλικά
- Γαλλικά
- Γερμανικά
- Ισπανικά
- Ιταλικά
- Κινεζικά
- Κορεάτικα
- Σουηδικά

THE ODYSSEY			
<i>The Odyssey</i>	Chinese	奥德赛 现代续篇	Nikos Kazantzakis, 奥德赛 现代续篇, (excerpts), translated by Gaoming Ma. Yilin Press, Nanjing 2008. Nikos Kazantzakis, <i>The Odyssey: a Modern Sequel</i> , translated by Kimon Friar [in cooperation with Nikos Kazantzakis]. Simon and Schuster, New York 1958, 1985, eBook 2012. Nikos Kazantzakis, <i>The Odyssey: a Modern Sequel</i> , translated by Kimon Friar [in cooperation with Nikos Kazantzakis]. Secker & Warburg, London 1959.
<i>The Odyssey</i>	English	<i>The Odyssey: a Modern Sequel</i>	
<i>The Odyssey</i>	French	<i>L'Odyssee</i>	Niko Kazantzakis, <i>L'Odyssee</i> , translated by Jacqueline Moatti. Plon, Paris 1969 (Editions Richelieu), 1971.
<i>The Odyssey</i>	German	<i>Odyssee: ein modernes Epos</i>	Nikos Kazantzakis, <i>Odyssee: ein modernes Epos</i> , translated by Gustav A. Conradi. Desch, München 1973.
<i>The Odyssey</i>	Italian	<i>Anthology</i>	Poeti Greci del Novecento, Anthology, collected by Nicola Crocetti and Filippo Maria Pocatni, Arnoldo Mondadori Editore, Milan 2010.
<i>The Odyssey</i>	Korean	니코스 카잔차키스 서사시	니코스 카잔차키스, 오디세이아: 니코스 카잔차키스 서사시, translated by 안정호. 열린책들, 파주, The Open Books, Seoul 2008.
<i>Selected Works 4. : -The Odyssey</i>	Spanish	<i>Obras Selectas, Vol. IV: Odisea</i>	Nikos Kazantzaki, <i>Obras Selectas, Vol. IV: Odisea</i> , translated by Miguel Castillo Didier. Editorial Planeta, Barcelona 1975.
<i>The Odyssey</i>	Swedish	<i>Odysseia, Sångerna XI-XXIV, [: Rhapsodes L - Z]</i>	Nikos Kazantzakis, <i>Odysseia</i> , translated by Gottfried Grunewald, in two volumes: <i>Odysseia, Sångerna I-X, [: Rhapsodes A - K]</i> , Åström, Partille 1990, <i>Sångerna XI-XXIV, [: Rhapsodes L - Z]</i> , Åström, Partille 1992.

Απήχηση:

- Θέατρο
 - Θεατρική προσαρμογή, θίασος University Michigan Players, 1970-1971
- Μουσική:
 - Νίκος Μαμαγκάκης, όπερα, 1970, 1982-1984 (πρώτη μορφή). Το έργο παρουσιάστηκε στο Φεστιβάλ των Αθηνών και στο Ηράκλειο Κρήτης το 1984, με την ευκαιρία των 100 χρόνων από τη γέννηση του Καζαντζάκη.
 - Thomas Beveridge, σύνθεση, Horvard Clee Club Foundation (Η.Π.Α.), 1969
 - Νίκος Μαμαγκάκης, φωνητικά σύνολα με ενόργανο σύνολο, 1992
 - Μάνος Μουντάκης, σύνθεση, 1997. Το έργο παρουσιάστηκε στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, στην επέτειο των 40 χρόνων από το θάνατο του Καζαντζάκη.
 - Μανόλης Κουναλάκης, σύνθεση, 2015

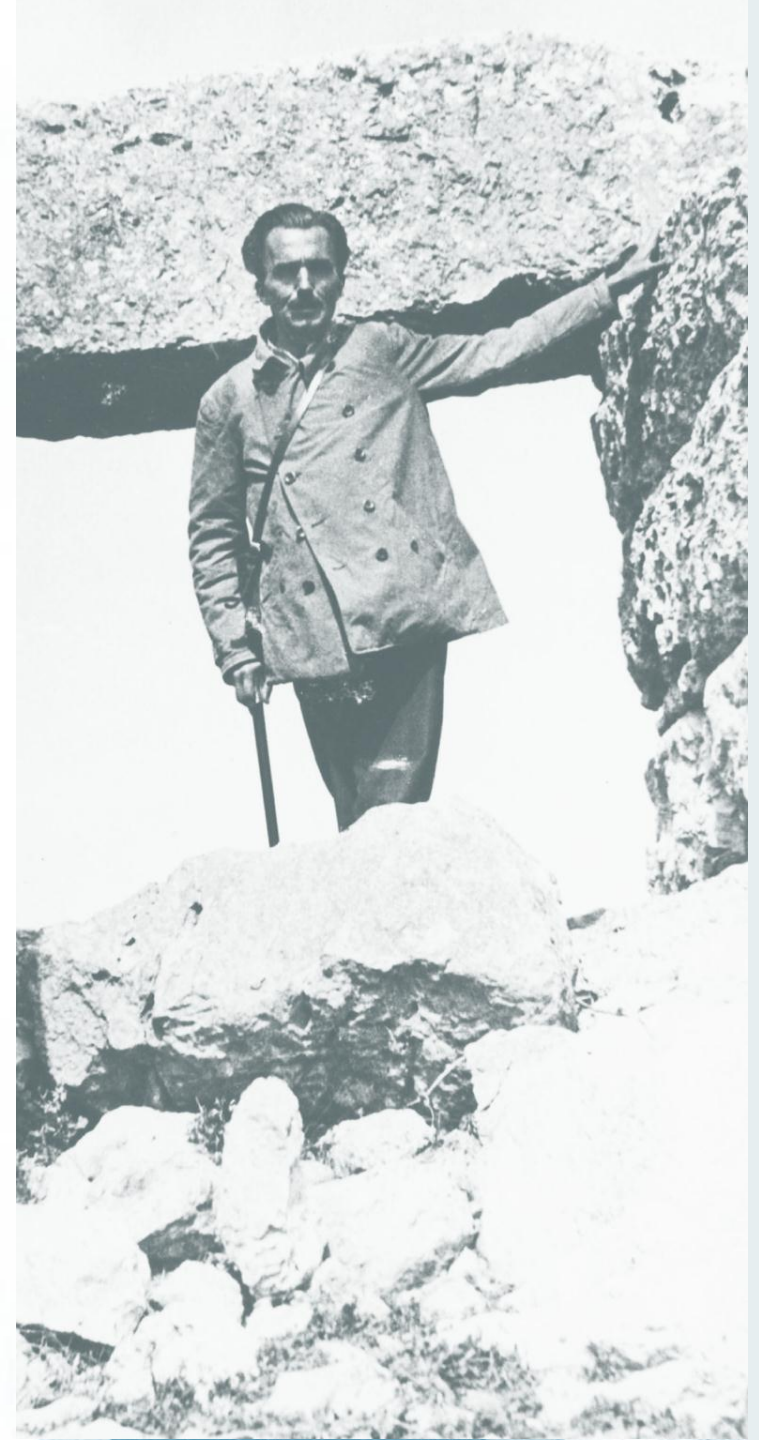

Υπόθεση:

Η νέα Οδύσσεια αρχίζει όπου τελεύει η Οδύσσεια του Ομήρου. Αποτελούμενη από 33.333 17 σύλλαβους στίχους, δίκαια ονομάστηκε «το μεγαλύτερο έπος της λευκής φυλής».

Ο Οδυσσέας, αφού σκότωσε τους μνηστήρες, πλαντούσε μέσα στο μικρό του νησί· δε χωρούσε πια στη γυναίκα, στο γιο, στους παλιούς θεούς του, στην πατρίδα, κι αποφάσισε να φύγει πάλι από την Ιθάκη και να επιχειρήσει το στερνό του, το αγύριστο ταξίδι.

Διάλεξε λοιπόν μερικούς συντρόφους όπως τους πεθυμούσε: ψυχές γενναίες και λεύτερες, σώματα γερά, σκάρωσε καινούριο καράβι, πάντρεψε το γιο του με τη Ναυσικά για να του κάμουν εγγόνι να μη χαθεί η γενιά του, κι ένα πρωί έκαμε πανιά κι ανοίχτηκε στο πέλαο.

Άρχισε το μέγα στερνό ταξίδι. Άραξε πρώτα - πρώτα στο λιμάνι της Σπάρτης, ανέβηκε στην ξακουσμένη πολιτεία, γλίτωσε τον παλιό του συμπολεμιστή Μενέλαο από την ανταρσία του λαού, έφαγε κι ήπια και κουβέντιασε μαζί του, άρπαξε την Ελένη, που πλαντούσε κι αυτή μέσα στη νέα ασήμαντη καθημερινή ζωή, κι έφυγε μαζί της.

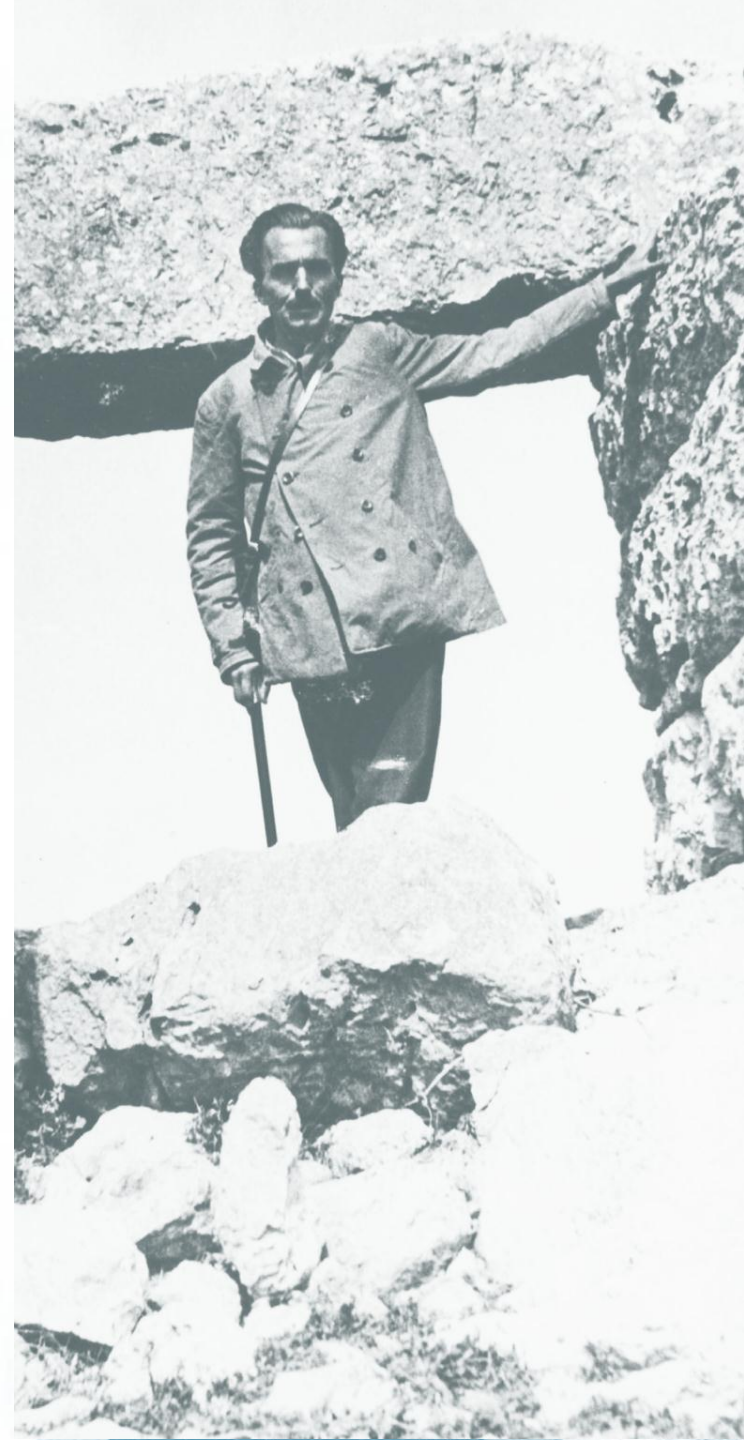
Αράζει τώρα στην Κρήτη, που βρίσκεται στην παρακμή του μεγάλου πολιτισμού της. Οι βάρβαροι κι οι σκλάβοι, έχοντας τώρα το νέο όπλο, το Σίδηρο, συνωμοτούν να ρίξουν το γερο-βασιλιά Ιδομενέα, κι ο Οδυσσέας γίνεται αρχηγός τους.

Μια νύχτα, στο μεγάλο βασιλικό συμπόσιο, ο Οδυσσέας δίνει το σημάδι, κι οι συνωμότες ορμούν: ο βασιλιάς κι οι σαπημένοι αρχόντοι κι οι αρχόντισσες σκοτώνονται, το Παλάτι της Κνωσού καίγεται, η Ελένη δένει έρωτα μ' ένα ξανθό βάρβαρο, κι ο Οδυσσέας ξαναμπάνει με τους συντρόφους στο καράβι κι απλώνει πάλι πανιά κατά νότου.

Αράζει στην Αίγυπτο. Αναβρασμός μέγας κι εδώ, οι σκλάβοι που πεινούν έχουν σμίξει με τους ξανθούς βάρβαρους του Βορρά και θέλουν να ρίξουν τους αρχόντους, τους παραχορτασμένους. Μια στιγμή ο Οδυσσέας διστάζει· μα τέλος παίρνει απόφαση, μπαίνει μπροστά μαζί με τους σκλάβους, μα ο στρατός τους νικιέται, τον πιάνουν οι αρχόντοι και τον ρίχνουν στη φυλακή. Δένει εκεί φιλίες με τους νέους άγριους συντρόφους, και μέσα στην πείνα, στην αγωνία του και στη σκλαβιά της φυλακής πελεκάει σ' ένα ξύλο το πρόσωπο του νέου Θεού του: φοβερή μάσκα ανήλεη, όλο πληγές και αίματα, σαν τον Πόλεμο.

Κατορθώνει με δόλο να φύγει από τη φυλακή, ξεδιαλέγει πάλι, ανάμεσα στους πολεμιστές, σκλάβους και βάρβαρους, τους πιο άγριους συντρόφους και κινάει μαζί τους πέρα, κατά την έρημο. Και πάει μπροστά, οδηγός, η μάσκα του νέου Θεού.

Φτάνει πολεμώντας με τις άγριες φυλές, στις πηγές του Νείλου, στην καρδιά της Αφρικής. Εκεί χτίζει την καινούρια πολιτεία του, την οχυρώνει, χαράζει απάνω στο φρούριο τις νέες παρήφανες εντολές του Θεού του, νομοθετώντας νέους δίκαιους νόμους. Χαίρεται που θα δημιουργήσει μια κοινωνία ελεύτερων, ατρόμητων ανθρώπων.

Μα τη μέρα που έκανε τα εγκαίνια της πολιτείας κι είχε κηρύξει μεγάλη γιορτή, γίνεται σεισμός, ανοίγει η γη και καταπίνει την πολιτεία. Βούλιαξε όλη.

Στα χείλη του γκρεμού που άνοιξε, ο Οδυσσέας, ολομόναχος πια, χωρίς συντρόφους, χωρίς ελπίδα, συγκεντρώνεται σαν ασκητής και μάχεται να νικήσει τη μοίρα. Αργά, ύστερα από φοβερό εσωτερικό αγώνα, το μυαλό του φωτίζεται, η ψυχή του νικάει, σηκώνεται όρθιος και ξαναρχίζει την πορεία.

Πορεύεται πάντα κατά το νότο, συναντάει στη μακρινή του οδοιπορία όλους τους μεγάλους αρχηγούς που έφεραν στους ανθρώπους μια καινούρια θρησκεία, μια χίμαιρα, μια νέα κοσμοθεωρία - τ' αρχέτυπα του Άμλετ, του Δον Κιχώτη, του Φάουστ, του Ομήρου, του Βούδα, του Χριστού. Ζει μαζί τους και μιλάει, μετράει την ψυχή του με την ψυχή τους και τους αφήνει ένα-ένα κι εξακολουθεί μόνος την πορεία.

Φτάνει στην άκρα της Αφρικής, στην αγαπημένη θάλασσα. Γελάει, κυλιέται στα χοχλάδια, παίζει μαζί της. Σκαρώνει το στερνό του καράβι, στενό, μικρό, σα φέρετρο. Αποχαιρετά τη γη, φεύγει. Περνάει την παγωμένη θάλασσα, τρικυμία ξεσπάει, συντριβεται το καράβι σε άγρια χιονισμένα βράχια. Παίρνει πάλι το δρόμο, πέφτει σ' ένα χωριό καμωμένο από χιόνι, όπου οι άγριοι κυνηγοί της φώκιας τον υποδέχονται σα θεό. Μένει μαζί τους ένα χειμώνα, και την άνοιξη, ως έλιωσαν τα χιόνια, θηκαρώνει σε μια πλωτή από δέρμα φώκιας και ξαναπαίρνει πάλι το πέλαγο.

Λάμπει με τα κουπιά στον αβασίλευτο ήλιο, κι έρχεται ήσυχα ο Θάνατος και καθίζει αντίκτρα του, στην πλώρα. Είναι απaráλλαχτος με τον Οδυσσέα, γέρος κι αυτός με άσπρα γένια, όλο πληγές. Χαμογελάει ο ένας στον άλλον, αρμενίζουν αμίλητοι, ένα παγόβουνο προβαίνει, πέφτει απάνω στην πλωτή, μα ο Οδυσσέας προφταίνει και σκαφαλώνει απάνω στο παγόβουνο κι αρμενίζει μαζί του σα να' ναι καράβι.

Ο Οδυσσέας νιώθει [πως] έφτασε πια η στερνή του ώρα. Αποχαιρετά τις πέντε του αίστησες - την όραση, τη ακοή, τη γέψη, την άσφρηση, την αφή - και τις ευχαριστεί γιατί καλά του δούλεψαν, παράπονο δεν έχει.

Ανοίγει την αγκάλη, σέρνει φωνή, φωνάζει όλους τους αγαπημένους του συντρόφους - τους άντρες, τις γυναίκες που αγάπησε και το πιστό σκυλί του από την Ιθάκη.

Ακούν τη φωνή του αφέντη, πετιούνται από τα μνήματα οι παλιοί συντρόφοι και κατά-φτάνουν· το καράβι του Οδυσσέα γεμίζει πάλι συντρόφους. Χαίρεται ο Οδυσσέας, υποδέχεται όλο χαρά τους συντρόφους, σηκώνει το χέρι, δίνει με ατρόμητη θριαμβευτική φωνή το σημάδι του μισεμού:

- *«Όρτσα, παιδιά, και πρίμο φύσηξε του Χάρου το αεράκι».*

[Ιδιόγραφη περίληψη που έστειλε ο Καζαντζάκης στον Πρεβελάκη, στα τέλη Δεκεμβρίου του 1938, βλ. Π. Πρεβελάκης, *Τετρακόσια Γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 1984]

Πρώτη προσέγγιση:

Η *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* του Νίκου Καζαντζάκη είναι μια σύγχρονη επική δημιουργία η οποία ουσιαστικά αποτελεί τη συνέχεια της *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ* του Ομήρου. Το ποίημα αποκαλύπτει την αγωνία και τον αγώνα του συγγραφέα να δημιουργήσει ένα έπος προκειμένου να θεωρηθεί ως ένα από τα σπουδαιότερα έργα της (sic) «λευκής φυλής» (Πρεβελάκης 1984) και να γίνει ισάξιο της ομηρικής δημιουργίας. Μετά από δεκατρία ολόκληρα χρόνια σκληρής δουλειάς, ο Καζαντζάκης, ως άλλος Οδυσσέας, περιπλανώμενος σε χιλιάδες στίχους, ανάμεσα σε εκατοντάδες λέξεις, αναγράφοντας την ποιητική του ιδέα επτά φορές, αναζητά την αθάνατη πηγή, την προσωποποίηση του Θεού, καταλήγοντας μονιάς στην τελική μορφή του μεγαλειώδους έργου των εικοσιτεσσάρων (24) ραψωδιών και των τριάντα τριών χιλιάδων τριακοσίων τριάντα τριών (33.333) στίχων.

Γλώσσα:

«Η δημοτική γλώσσα είναι η πατρίδα μας» τόνιζε συνεχώς ο Καζαντζάκης και ως γνήσιος πατριώτης δεν έκανε τίποτα άλλο από το να γράψει και την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* του σε δημοτική, που ήταν για την εποχή του μια γλώσσα ισότιμη της επανάστασης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* εκδόθηκε το 1938, μια περίοδο που η δημοτική δεχόταν οξύτατη επίθεση κι ο Καζαντζάκης όφειλε να εμφανιστεί ως ένας αμείλικτος υπερασπιστής της. Ο Καζαντζάκης θέλει να καταστήσει το ποίημά του τον αγωγό της μεταφοράς της δημοτικής γλώσσας στο στόμα των Νεοελλήνων.

Γλώσσα:

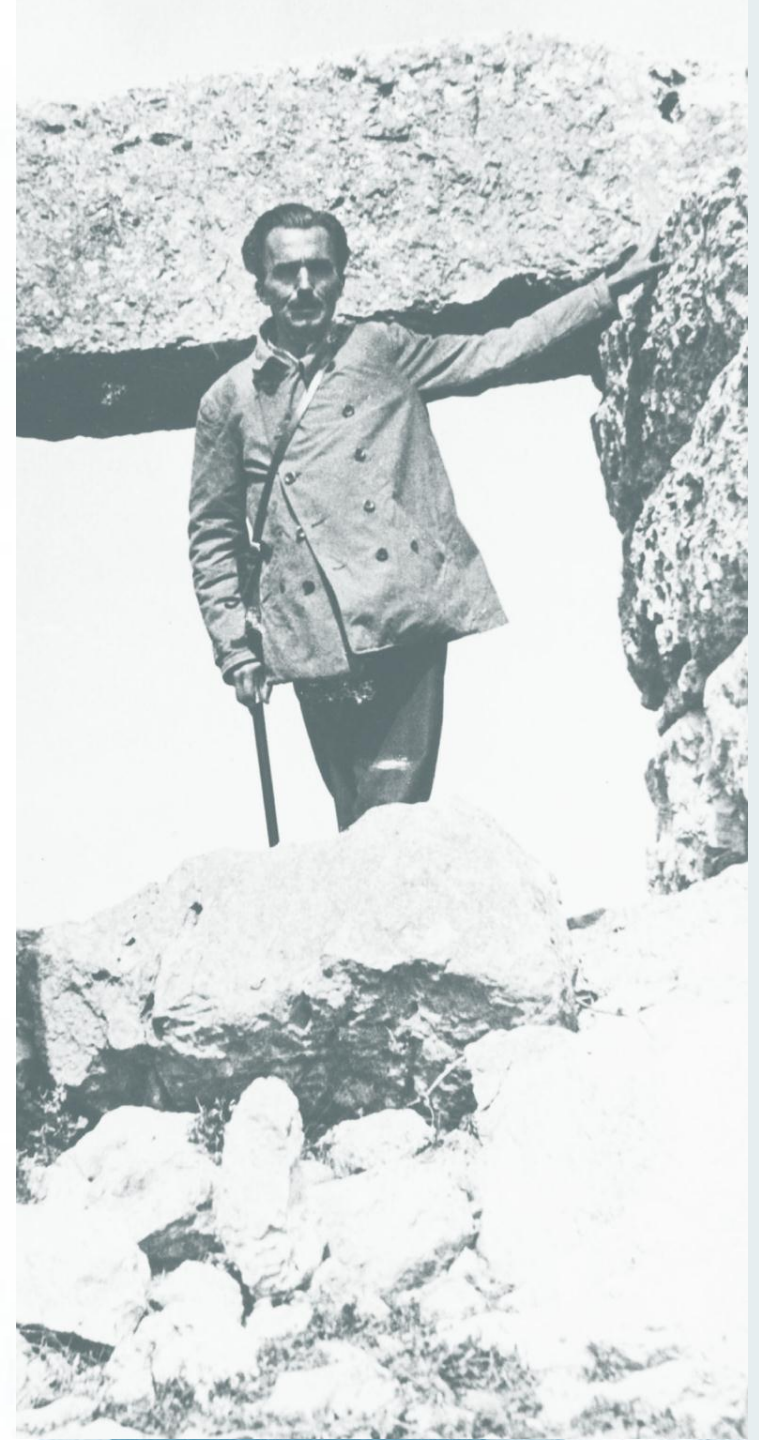
Βέβαια, ο Καζαντζάκης ήθελε να δημιουργήσει μια απλουστευμένη δημοτική, χωρίς τονιζόμενη λήγουσα, χωρίς διπλά σύμφωνα και με άλλους παρόμοιους γραμματικούς κανόνες που ξεπερνούσαν και την δημοτική ελευθερία του Ψυχάρη. Πολλές φορές όμως η γλωσσική του ελευθεριότητα, κατά την συγγραφή του έπους, και το πάθος του για τον αγώνα υπέρ της δημοτικής τον οδηγούν σε αναπόφευκτες ακρότητες. Ο ίδιος χαρακτηρίστηκε εργάτης της δημοτικής και η *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* ήταν η προσπάθειά του να δημιουργήσει ένα λεξικό με τύπους αποθησαυρισμένους ώστε να διασωθούν δια μέσου της λογοτεχνίας παρά να χαθούν από τον καιρό κι από τη λησμονιά των νεότερων.

Γλώσσα:

Ο Καζαντζάκης θέλησε να κάνει την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* ένα έργο τέχνης, το δικό του “magnum opus” και συνάμα ένα εγχειρίδιο δημοτικής, ένα θησαυρό, ένα λεξικό .

Τελικά, φαίνεται πως η αφύπνιση της ελληνικής συνείδησης του Καζαντζάκη άρχισε με τη δημοτική γλώσσα και με τις ιδιαιτερότητες που την χειριζόταν. Ο γλωσσοπατριωτισμός του γεννήθηκε, μεγάλωσε και μέστωσε δια μέσου της *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ*.

Λέξη:

Ο Καζαντζάκης είχε μια έντονη αγωνία για την ανεύρεση της σωστής και κατάλληλης διατύπωσης της έμπνευσής του και ήθελε να την εκφράσει με την πιο δυσεύρετη και παράξενη λέξη.

Σε πολλές επιστολές του προς τον Πρεβελάκη (1984) ζητά τη βοήθειά του στην αναζήτηση άγνωστων και νέων λέξεων, ενώ ο ίδιος τις καταγράφει σε σημειωματάρια, κατηγοριοποιώντας τις με σκοπό να μπορούν να του φανούν χρήσιμες. Πριν αρχίσει πάλι την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* θέλει νέα σοδειά από λέξεις, καινούργιο γλωσσικό υλικό. Εκείνο που τον βασανίζει περισσότερο είναι το ειδικό λεξιλόγιο. Συμβουλευέται τον Ποριώτη για ναυτικούς όρους και συζητά με τον Πρεβελάκη λέξεις στα γαλλικά και πως αυτές αποδίδονται στη δημοτική .

Λέξη:

Όπως κάθε ποιητής δημιουργεί το δικό του γλωσσικό κανόνα, τη δική του ατομική συγγραφική σφραγίδα, την προσωπική του ποιητική γραμματική, που του δίνει το δικαίωμα της έμπνευσης να εκφράζει και να εκπέμπει το λογοτεχνικό του μήνυμα όπως ο ίδιος επιθυμεί. Κι όπως επισημαίνει κι ο Ανδριώτης (1959) «ο λογοτέχνης κρίνεται από τι νέο, τι προσωπικό, τι ολότελα δικό του 'εκόμισε εις την τέχνη', τόσο σε ιδέες όσο και σε εκφραστικά

Διάλεκτος Κρητική ή Πανελλήνια Γλώσσα:

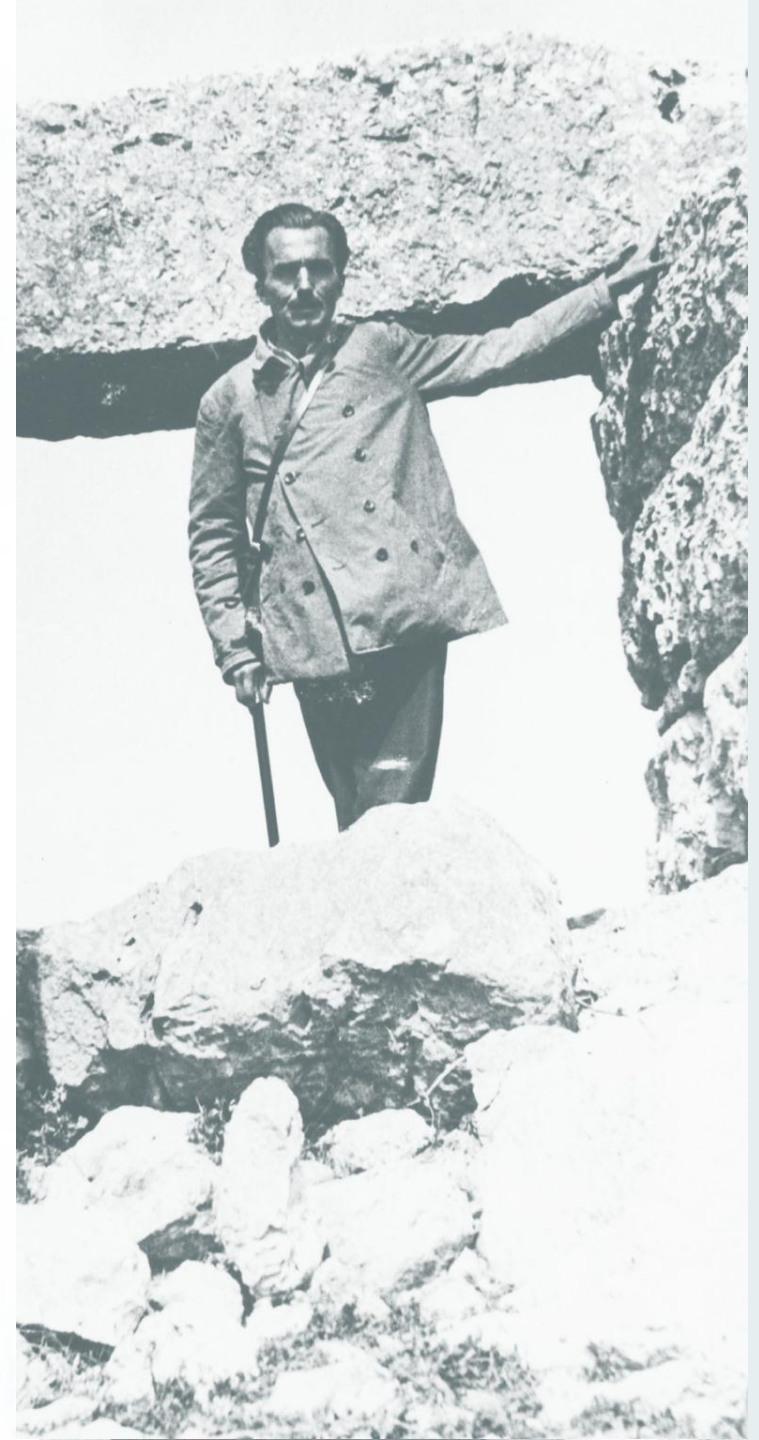
Ο Καζαντζάκης δεν αρκείται στις οικείες του λέξεις αλλά αναζητά να εγκλωβίσει στον στίχο του εκφράσεις από κάθε γωνιά της Ελλάδας. Στόχος του είναι να δημιουργήσει μια ενιαία πανελλήνια γλώσσα συνδυάζοντας λέξεις από όλες τις διαλέκτους και να κάνει μια γλωσσολογική επανάσταση δημιουργώντας μια νέα δημοτική.

Όπως είναι φυσικό, γεννημένος και αναθρεμμένος στην Κρήτη, κάνει χρήση λέξεων και διαλεκτικών σχημάτων από την ιδιαίτερη πατρίδα του στη συγγραφή της *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ*. Ο ίδιος παραδέχεται πως είχε υιοθετήσει μερικές κρητικές λέξεις, αλλά θεωρούσε ότι είχε υποτάξει τον μηχανισμό της γλώσσας του στους πανελλήνιους κανόνες (Πρεβελάκης, 1958).

Διάλεκτος Κρητική ή Πανελλήνια Γλώσσα:

Παρόλα αυτά, δεν καταφέρνει να απαλλαγεί από την κατηγορία ότι η *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* είναι γραμμένη σε κρητική διάλεκτο. Το κρητικό ιδίωμα είναι ευδιάκριτο στους στίχους της *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ* κι αν όχι σαν ατόφιες αποκλειστικά κρητικές λέξεις, ως δύναμη δημιουργίας ιδιολέκτων, σύνθετων λέξεων, ακόμα και με τη χρήση κρητικοφανών λέξεων. Δέχεται επιρροές από γραπτά κείμενα της κρητικής λογοτεχνίας (Ερωτόκριτος, Κρητικό Θέατρο κά), τα οποία έχει μελετήσει με επιμέλεια, από ιδιωματικές φράσεις, από δημοτικά τραγούδια της Κρήτης, ριζίτικα και μαντινάδες.

Διάλεκτος Κρητική ή Πανελλήνια Γλώσσα:

Ο Καζαντζάκης, βέβαια, δανείζεται ιδιωματικά στοιχεία –λέξεις, φράσεις, τραγούδια– κι από άλλες περιοχές της Ελλάδας και κυρίως από τη Μάνη, Νάξο, Ρόδο, Κύπρο, Ήπειρο κ.ά. Για άλλη μία φορά αναδεικνύεται πιστός εργάτης της ελληνικής γλώσσας, ένας λαογλωσσολόγος όπου γνώρισε τα ελληνικά ιδιώματα και με σύνεση τα αφομοίωσε και τα ανάπλασε.

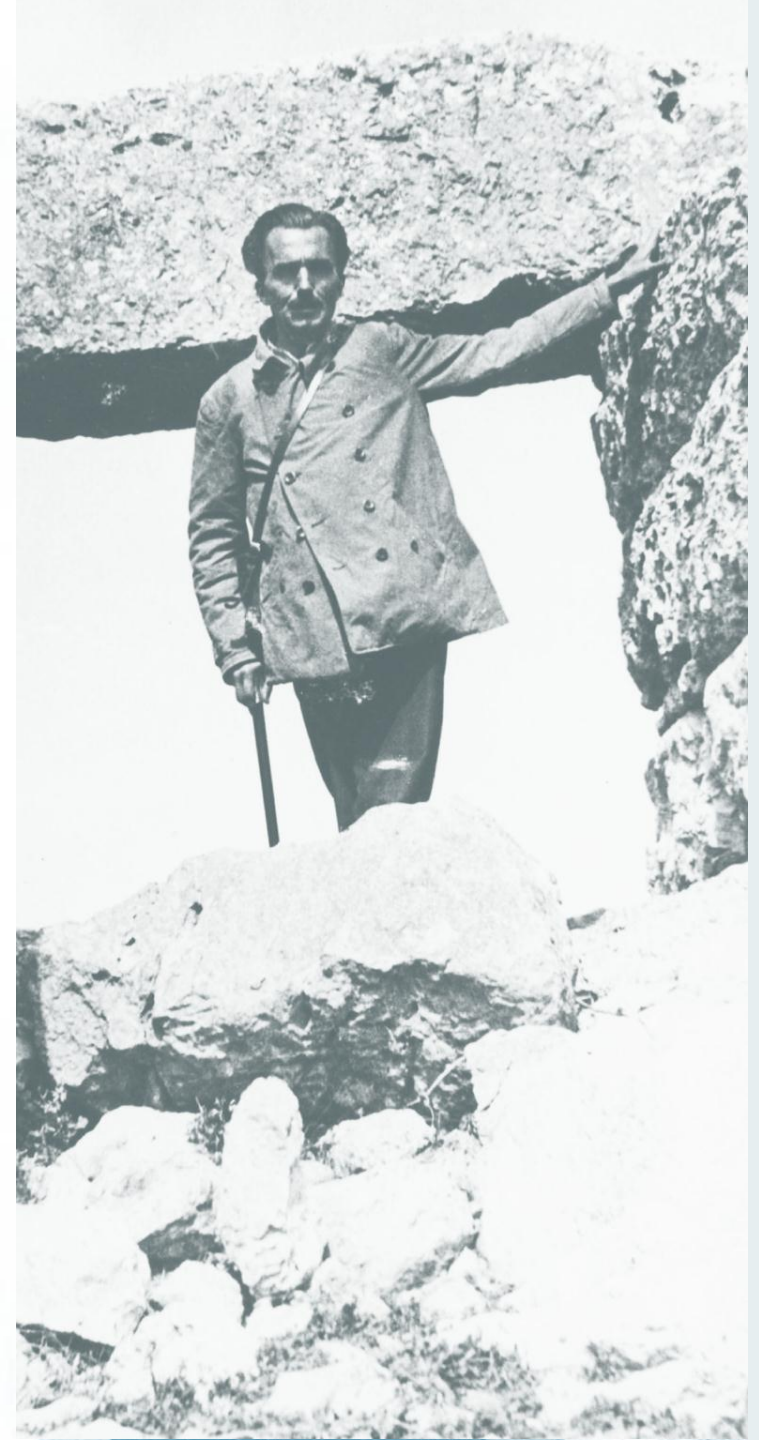
Από την άλλη μεριά, τώρα, η Γιακουμάκη (1982) αναφέρει κατηγορηματικά ότι «η γλώσσα της *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ* είναι η κρητική διάλεκτος» και πάνω σε αυτή –συμπληρώνουμε εμείς– ο ποιητής χτίζει τις υπόλοιπες διαλέκτους και προσπαθεί να κατακτήσει τη μεγάλη ιδέα της πανελληνίας γλώσσας.

Νεολογικά αθησαύριστα:

Ο Καζαντζάκης ισχυρίζεται ότι είχε δημιουργήσει μόλις μερικές νέες λέξεις και μάλιστα μόνο στις περιπτώσεις που χρειαζόταν να δημιουργηθεί μια νέα λέξη. Αντίθετα, αρκετοί μελετητές σημειώνουν ότι η *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* έχει πλήθος ιδιολέκτων, γλωσσοπλαστικών γεννημάτων νεολογισμών.

Ο Καζαντζάκης συνεχώς τονίζει ότι οι περισσότερες λέξεις είναι από το στόμα του λαού, γι' αυτό κι έχουν μια τέτοια πλαστικότητα, ενώ προτιμά τη χρήση ιδιωματικών τύπων ως πιο έντονα εκφραστικούς. Χρησιμοποιεί τις λέξεις με μια ιδιαίτερη αγάπη ως φορείς των ξεχωριστών του νοημάτων.

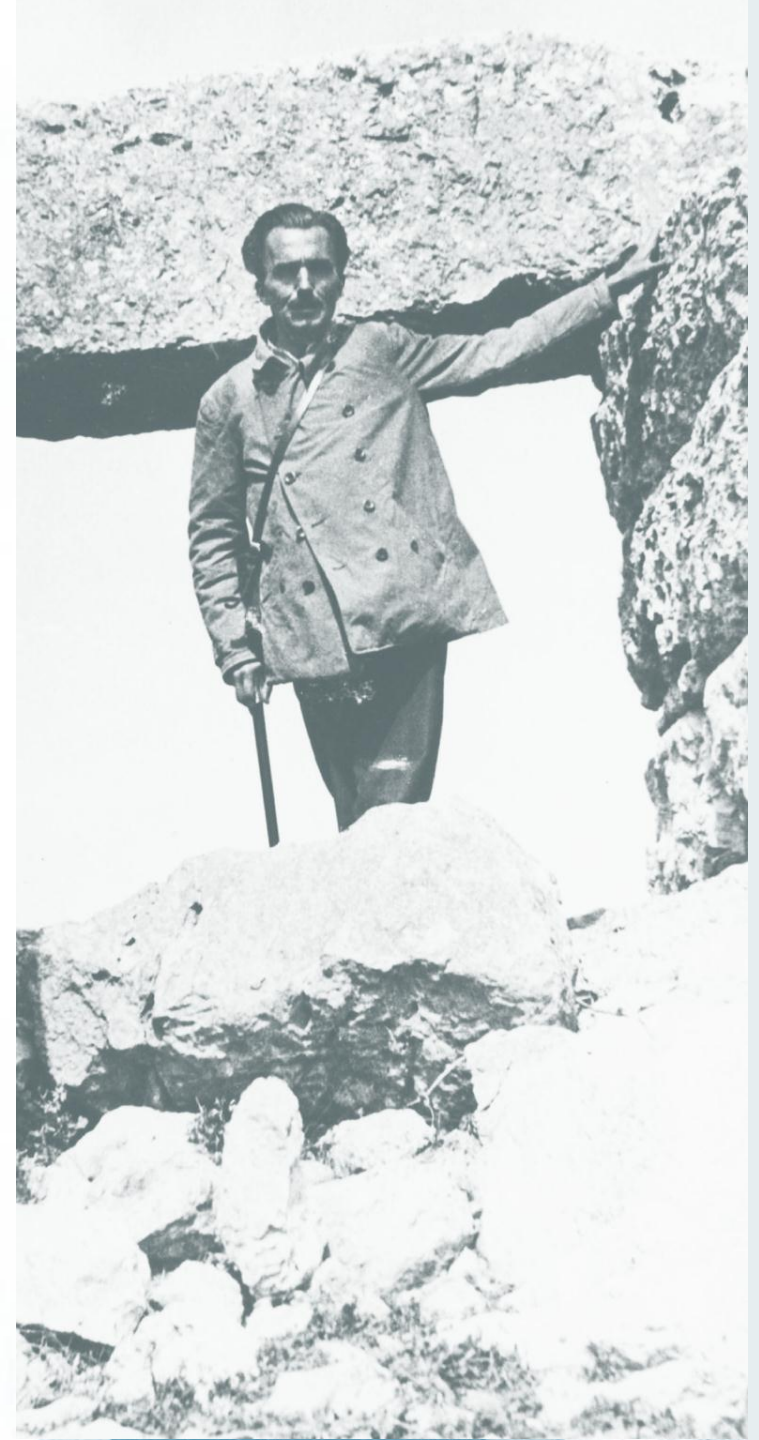
Νεολογικά αθησαύριστα:

Προτιμά να συνθέτει και να παράγει λέξεις γιατί γοητεύεται από την σπανιότητα της ύπαρξής τους. Ρήματα, επίθετα, ουσιαστικά, επιρρήματα γεννιούνται και αναγεννιούνται από ένα λογοτεχνικό μυαλό που απέχει πολύ από την επιστήμη της γλωσσολογίας –όπως αυτή αναπτύσσεται θεωρητικά–, αλλά ο Καζαντζάκης παρουσιάζεται ως ένας γλωσσολόγος του δρόμου, ένας γλωσσοταξιδευτής που συλλέγει και δημιουργεί λέξεις, όχι αυθαίρετα, αλλά με πάθος: ένα πάθος που πηγάζει από την πραγματική αγάπη του για τη γλώσσα.

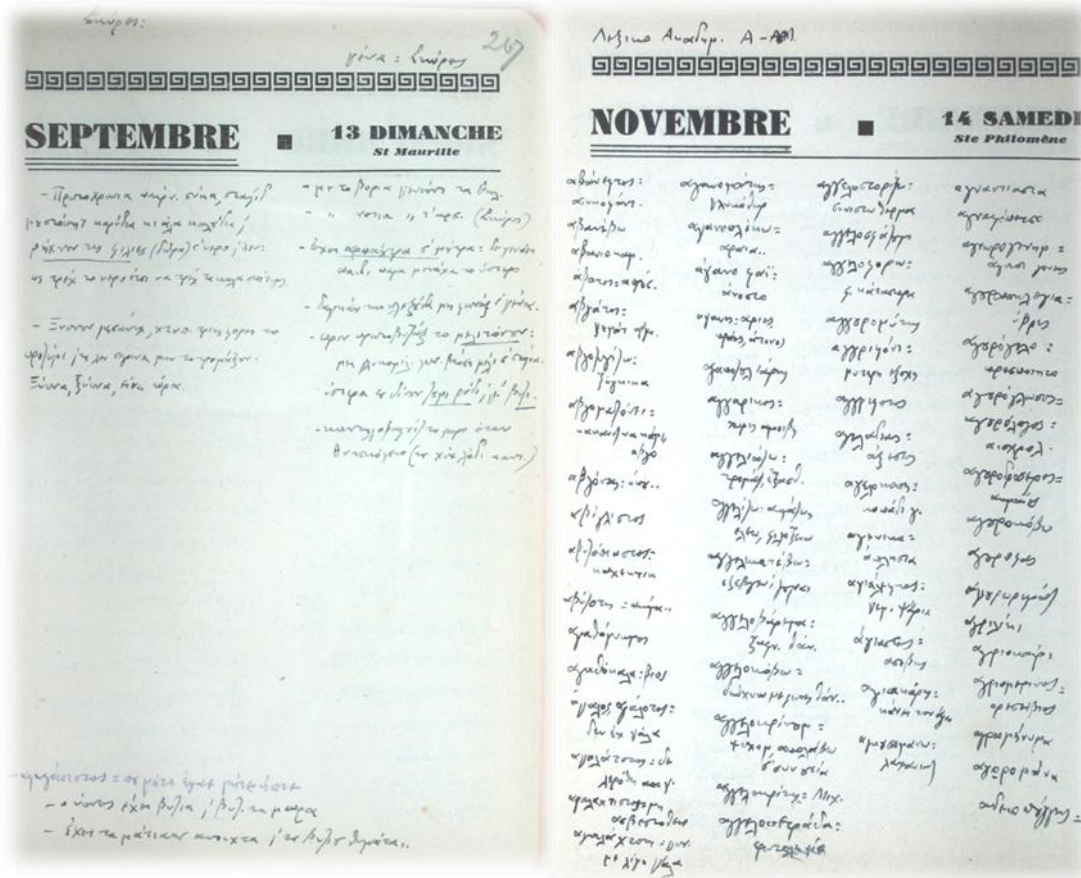

Νεολογικά αθησαύριστα:

Παρόλο που ο ίδιος θεωρεί τον εαυτό του περισσότερο συλλέκτη-καταγραφέα παρά γλωσσοπλάστη-δημιουργό, αναρωτιόμαστε ποιο επιχείρημα θα έβρισκε ο Καζαντζάκης, αν ζούσε σήμερα, να μας πείσει ότι οι 5500 περίπου νεολογισμοί ή καλύτερα μη καταγεγραμμένες λέξεις που έχουμε αποθησαυρίσει μελετώντας την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* είναι όλες παρμένες από το στόμα του λαού; Κάποιες ίσως να είναι, αλλά οι περισσότερες πιστεύουμε ότι είναι δημιουργήματα του ποιητή. Πιθανολογούμε, λοιπόν, ότι ο Καζαντζάκης δεν θεωρούσε γλωσσοπλαστικές και δικές του τις λέξεις που έφτιαχνε σύμφωνα με τους κανόνες σύνθεσης και παραγωγής λέξεων.

Σημειωματάριο:

Επιστολή Γεωργίου Παπανδρέου [Άνδρος, 14.05.1939] προς τον Νίκο Καζαντζάκη [Χτ]:

Φίλτατε Νίκο,
Επιτέλους, έλαβα την “Οδύσσεια,,! Σ’ ευχαριστώ._
Πρώτα η εκτύπωση – θαύμα! Είναι απίστευτο, πως έγινε στην Ελλάδα. Και τι ωραία, που έκαμες, να την εκδόσης έτσι, σαν μνημείο εσαεί...

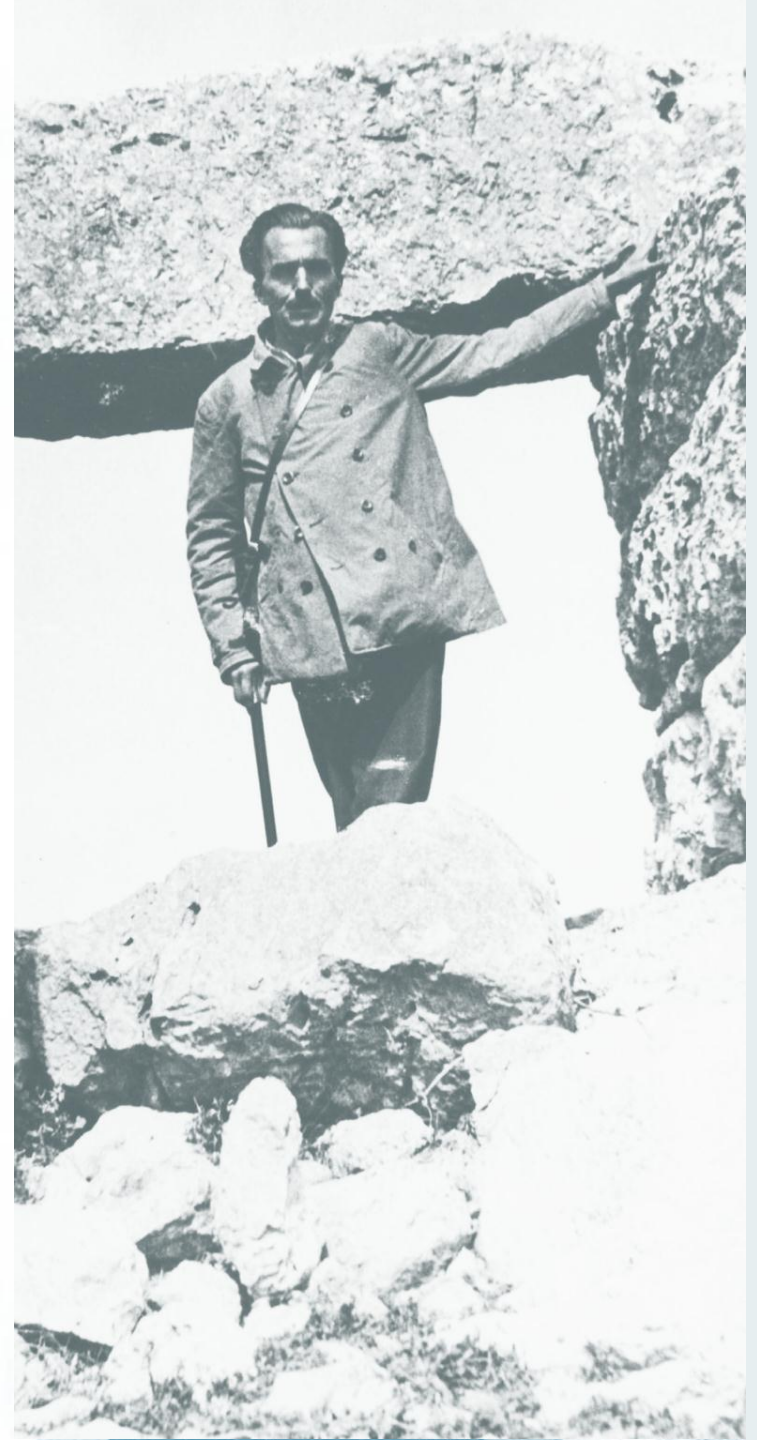
Και τι βαρύ έργο. (Έστειλα και το ζύγισα, ακριβώς πέντε οκάδες!)._

Η πρώτη μου εντύπωση: Έργο μεγάλης πνοής._ Έχει την ίδια σχέση με τα άλλα ποιητικά μας έργα, όπως οι βρύσες με τον καταρράκτη._

Πριν να το λάβω, είχα δύο ανυπομονησίες. Την πρώτη για τη Γλώσσα: Μήπως είναι πολύ Κρητική διάλεκτος.. Και χάρηκα, που δεν είναι._ Βέβαια, κρητικοφέρνει και φαντάζομαι γιαυτό με πόσο μεγαλύτερη χαρά θα διαβάζεται από έναν Κρητικό.. Αλλά είναι μια πάμπλουτη, ζωντανή, δυνατή πανελλήνια δημοτική γλώσσα, κι έχεις δίκιο, να μου γράφης, πόσον είναι αμέριστη η αγάπη σου και η εμπιστοσύνη σου γιαυτή._

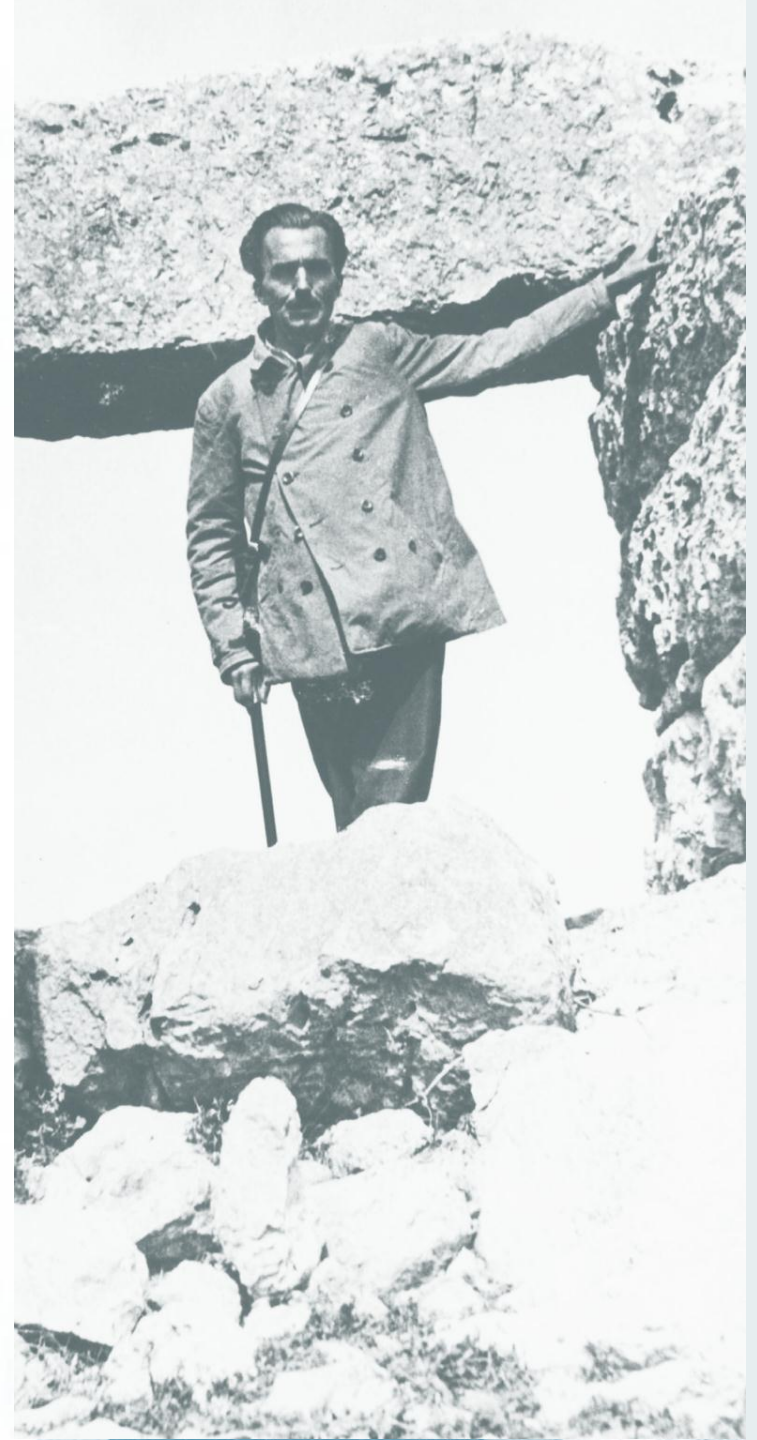
Και η άλλη ανυπομονησία μου αφορούσε την Έμπνευση.. Για το μυαλό ήμουν βέβαιος – για την καλοστρωμένη κοίτη του ποταμού._ Αλλά θάπεφταν καταρράκτης τα δροσερά νερά, να την πλημμυρήσουν; Και βρήκα την κοίτη να ξεχειλίζει από νερά – χάρηκα τη μεγάλη, γνήσια, ποιητικώτατη πνοή._ Γειά σου.. Έγραψες αληθινά ένα μεγάλο έργο!

Τώρα ο τύπος του Οδυσσέα – από την πρώτη εντύπωση – νιτσαϊκός, θεάνθρωπος._ Βέβαια, εγώ, μαζί με τα νειάτα μου, τον προσπέρασα αυτό τον τύπο (ή αυτός με προσπέρασε)._ Είμαι τώρα ίσως πιο κοντά στο Γκαίτε-Φάουστ, παρά στο Νίτσε._ Αλλά αυτά είναι χωρίς σημασία.. Σημασία έχει μόνο η Ποίηση – που ΥΠΑΡΧΕΙ._

Όσο διαβάζω, τόσο αισθάνομαι πως μεταπολιτεύεις τον Οδυσσέα.. Από Κεφαλονίτη, που τον βρήκες, τον κάνεις Κρητικό, με τον αέρα της λεβεντιάς του...

Τη Λασκαρίδη, νομίζω, την αδικήσες._ Η καϊμένη, σε μια εποχή τόσο αξιοθρήνητης πνευματικής αδιαφορίας, διάβασε, ήγραψε και ήδειξε και καλή διάθεση, άλλο αν δεν έχη ποίηση στην ψυχή της, για να αισθανθή την ποίηση._

Αλλά εκείνο, που με κατέπληξε, είναι το γράμμα του Πρεβελάκη.. Αλήθεια, αυτός ο “αδερφός,, είναι τόσο γελοίος;

Σ’ ευχαριστώ και πάλι για το πολύτιμο δώρο σου, που μου προετοιμάζει μεγάλες χαρές._

Ο Θεός μαζί σου._

Με αγάπη Γ. Παπανδρέου

ΣΑΣ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΣΟΧΗ
ΣΑΣ...

nikosmathious@gmail.com

Νίκος Μαθιουδάκης

*Διδάκτορας
εφαρμοσμένης γλωσσολογίας
& λογοτεχνικής υφολογίας*

*Επιστημονικός σύμβουλος
Εκδόσεων Καζαντζάκη*

Δίκτυο Εκπαιδευτικών / ΚΡΗΤΗ